

Deset godina monitoringa belorepana (*Haliaeetus albicilla*) u Specijalnom rezervatu prirode "Gornje Podunavlje"

Ornitolog, koordinator monitoringa orla belorepana na području SRP „Gornje Podunavlje“, gospodin Ištvan Han, angažovan da prati promene faune kao posledice višegodišnjeg projekta revitalizacije vlažnih staništa na lokalitetu Štrbac i obnavljanja ekološke funkcije bara Semenjača i Šarkanj, koji realizuje WWF, kaže da one postoje zbog čišćenja bara ali i atmosferskih padavina izuzetno retkih poslednje četiri godine. Kada je dobra godina, bara naraste za metar i tada je biološki izuzetno raznovrsna. Od kada je bara očišćena i vodeno ogledalo otvoreno, s proleća, krajem leta ovde boravi određen broj vodenih ptica koje ovde nalaze hranu, ali su i one hrana grabljivicama. Posebno orlu belorepanu.

Belorepan je najveći i najjači orao na evropskom tlu. Suri orao je nešto vitkiji i spretniji, ali on više voli planinske predele i klisure. U niziji, gde ima vode, reka, poplavnih područja, jezera, ribnjaka, bara, caruje orao belorepan. Vojvodina i deo Posavine, mogu da se pohvale prisustvom ovih ptica. Pored toga što je ogromna ptica, mužjaci dostižu do 4kg težine, ženke od 5 do 6 kg. Maksimalan raspon krila kod mužjaka iznosi do 2,10, kod ženki 2,40 m. Odlikuje ih izuzetno dobar vid. Vrlo lako detektuju hranu. Imaju snažne, debele noge i ogromne kandže, kojima probadaju telo životinje na koju se ustreme i tako je usmrte.

Belorepan je stanarica. Kada zauzme jednu teritoriju i napravi gnezdo, tu živi ceo život. Mora u toku cele godine da se snalazi za hranu. U vreme kada podiže mlade, najviše lovi ribu, jer je to meso meko, puno tečnosti, jer mladi u gnezdu, gde borave do dva i po meseca, ne piju vodu sve dok ne izlete. Belorepan je obdaren širokom ekološkom nišom ishrane što mu omogućava da opstane na jednom prostoru. Na njegovom meniju su ribe i zato se često nastanjuje blizu ribnjaka, gmizavci (zmije i kornjače), ptice, sisari (prasad, lisice, tvorovi, zečevi), a hrani se i uginulim životinjama. Ako hrane nema dovoljno menjaju stanište.

Belorepani su dugovečne ptice. Žive nekoliko decenija, u zoo vrtovima i preko 40 godina. U prirodi ekološka dužina života iznosi između 15 i 20 godina. U januaru i februaru počinju da se gnezde. Na jajima leže i mužjaci i ženke. Kada se izlegu mladi, roditelji im za kratko vreme daju osnovna znanja o lovu i puštaju da lutaju do polne zrelosti, koju stiču tek u petoj godini. Za to vreme oni kruže 200 - 300 km oko mesta gde su se izlegli, istražuju i upoznaju prostor prikupljajući informacije o staništu, hrani i upoznaju druge mlade jedinke. Sa navršenih pet godina znaju s kim žele i gde da započnu zajednički život, s tim što moraju da se „uglave“ (na rastojanju od oko 10 km) između dva postojeća para koji „drže“ svoju teritoriju, što može da dovede do borbi u kojima često neko i nastrada. Interesantno je da se ženke tuku sa ženkama, a mužjaci sa mužjacima. Neki parovi imaju više gnezda, a neki samo jedno i stalno ga popravljaju. Ako je stabilno nema potrebe za više gnezda. Poznati su kao vrlo dobro supružnici.

Zahvaljujući raznovrsnoj ishrani, belorepan je ogledalo životnih mogućnosti jednog prostora. Prateći belorepana može se proceniti koliko je neki prostor vitalan za čoveka. Zato je ova ptica jedna od retkih vrsta bioindikatora, detektora promene u životnoj sredini.

Prvi monitoring orlova belorepana započeo je 1985. na tlu Jugoslavije, a ušće Drave u Dunav, „Gornje Podunavlje“ i „Kopački rit“ je bio srce belorepanske populacije, gde se tih kriznih godina gnezdilo oko 15 parova. Godine 1991. zbog ratnih dešavanja posmatranje je prekinuto, ali je pokrenuta ideja Akcionog plana Podunavskih zemalja oko zaštite belorepana kao indikatorske vrste, a svetlost dana je ugledao 2012. godine. Praćenje belorepana u SRP „Gornje Podunavlje“ od 2007 - 2016. dalo je sledeće rezultate: 2007 - 14 parova; od 2008 do 2010 - 15; 2011 - 18 parova; 2012 i 2013 - 22 para; 2014 - 21; 2015 i 2016 - 19. Posmatranje je nastavljeno i 2017. kada je zabeleženo 18 parova, a 2019 19 jedinki. Zaključak je da je broj belorepana pokazatelj opštih uslova života. Klimatske promene, suša, uticali su na biološku raznovrsnost i mogućnost lova hrana. To je odraz stanja u čitavoj Vojvodini i Srbiji.

U Vojvodini je 1988. zabeleženo 23 para, u Srbiji danas ima 160. Rast je zabeležen između 1990. i 2000. godine. Prema sadašnjem stanju vodenih staništa kapacitet SRP „Gornje Podunavlje“ je 18 do 20 parova. Ako poplavimo čitav monoštorski rit i „pustimo“ Dunav napolje, ono što je urađeno 60-tih godina, bilo bi mnogo bolje ne samo za belorepane, ribe, već za celokupni vodeni svet. U Srbiji je priraštaj orla belorepana u proseku 0.7 jedinki po aktivnom paru. Ni svi ovi parovi ne uspeju da izlegu jaja ili im mladi uginu zbog nedostatka hrane u mlađem stadijumu. Uspeh reprodukcije se kreće između 50 i 60%. Ekološki gledano, ako je uspeh gnežđenja veći od 60% to je dobro za populaciju. Samo je 2013. godine procenat bio 60%, dok je svih ostalih bio niži. Priraštaj u „Gornjem Podunavlju“ je priraštaj niži nego što je prosek za Srbiju.

Mnogi belorepani u prvoj godini, zbog nedovoljnog iskustva ugibaju od gladi. Jedna od praktičnih mera je da se u posebno kritičnim periodima godine, uglavnom zimi, organizuju hranilišta sa leševima uginulih životinjama što malo nesposobnijim jedinkama pomaže da prebrode težak period. Imajući to u vidu 2011., u SRP „Gornje Podunavlje“ na predlog upravljača JP „Vojvodinašuma“ i Zavoda za zaštitu prirode oformljena su dva zimska hranilišta za orlove belorepane. Hranilišta su izuzetno dobra mesta za praćenje mladih, markiranih ptica.

Ptice ne poznaju državne granice i u potrazi za hranom napuštaju Rezervat i traže hranu na okolnim njivama i ribnjacima. Godine 2013. kod Svilojeva, gde se nalazi veliki ribnjak, i gde imaju stalan izvor hrane, pronađeno je 11 orlova uginulih pošto su pojeli leš otrovanog šakala. Na predlog čuvara Rezervata i WWF-a 2014. godine napravljeno je hranilište izvan rezervata na putu prema tom ribnjaku kao dopunsko mesto ishrane orlova belorepana.

